

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

24. Janez Štefan pl. Vrbec.¹⁾

ranjski Slovenec, ki se je šolal v Meissenu in v Lipsiji, kjer je postal magister modroslovja. L. 1630. je bil v Lipsiji profesor poezije. Spisal in objavil je: 1.) *Dissertatio de arte poetica*. 2.) *Panegyricus magisterialis*, 3.) *Initia seu epigramatum libri 2 cum*. 4.) *Libello miscellaneorum*.

25. Lavrencij Lavrič,²⁾

slikar dvorne komore v Gradcu, je izdeloval dekoracije za prihod cesarja Leopolda I. v Gradec l. 1660. ter zvršil oltarno sliko za cerkev v Reinu. Oženil se je z vdovo slikarja Fetza. Njegovi potomci so bili povzdignjeni v plemeniti stan in so prejeli imek Lorberau.

26. Janez Znojlshek,³⁾

porojen v Ljubljani l. 1597., je hodil tu v latinske šole in se posvetil duhovskemu stanu. Pozneje je bil privrženec reformacije. Šel je kot predikant v Wittenberg; tam je očito govoril: »de nomine Dei Tetragrammento(? uredn.)«. L. 1626. je šel v Heilbronn, kjer je bil do l. 1630. na tamošnji sloveči veliki šoli profesor hebrejskega jezika, poleg tega pa tudi protestantovski propovednik. L. 1637. je bil imenovan protest. propovednikom za zapadni Friesland. Umrli je v Esensu 21. aprila 1659.

27. Mihael Kanižar,

iz Črnomlja, je došel ob tridesetletni vojski do dostojanstva generalnega stražmojstra (Generalwachtmeister) in je bil poveljnik Fuggerjevemu polku. Ko se je l. 1637. povrnil iz vojske, je umrl, zapustivši mnogo zlatih denarjev.

28. Matija Ferfila⁴⁾

je bil porojen v Ljubljani. L. 1680. ga nahajamo kot mestnega sodnika na Dunaju. Izdal je l. 1677. knjigo: »*Abhandlung von den Zünften, Handwerkern und ihrer Ordnung.*«

¹⁾ P. Marc, *Bibl. Carniol.* — Dimitz: *Geschichte Krains*.

²⁾ Wastler: *Steirisches Künstlerlexikon.* — Sam se je mož podpisoval Laurig, Laurigo.

³⁾ Znojlshek je po Wiesthalerjevi pisavi; gl. Sketovo »Slovst. čitanko«, str. 45. Sam se je pisal Suoilshek po bohoričici; gl. Dimitz: *Geschichte Krains*.

⁴⁾ Dimitz: *Geschichte Krains*.

29. Marko Zakotnik, ¹⁾

porojen na spodnjem Štajerskem, kipar v Gradcu. V letih 1717. do 1720. je izklesal štiri podobe iz peščenca za dvorni vrt v Admontu (Cerero, Floro, Dijano in Minervo). L. 1724. je izklesal po osnovi J. V. Hanka dva orla, krono, meč in žezlo kot okrasek Karola VI. kipu, ki se nahaja v Gradcu.

30. Maksimilijan Zakotnik, ²⁾

štajerski Slovenec, kipar v Gradcu, je izdelal l. 1697. tri angelje, venec, palmovo vejo in orla iz lesa za nakrasbo glavnega oltarja v graškem mavzoleju.

31. Dr. Andrej Kavčič, ³⁾

porojen v Kapelah tik Radgone, je bil doktor modroslovja in bogoslovja ter l. 1785. okrožni dekan, šolski nadzornik in mestni župnik mariborski. Pod njegovim nadzorstvom so se šole jako povzdignile. Bil je izvrsten pedagog in sloveč propovednik. Kadar je Kavčič kje pridigoval, je vrelo vse v cerkev. Umrl je kot »senior« graškega stolnega kapitlja 30. ržen. cveta 1826. Da je bil blazega značaja in usmiljenega srca, nam svedoči njegova oporoka, v kateri je svoja posestva v Zgoranjem Vordernbergu podaril mestni župniji mariborski s pogojem, da mora vsakodobni župnik vsako leto dvema nadarjenima dijakoma s spodnjega Štajerskega oskrbeti hrano, stanovanje in čedno obleko.

32. Dr. Mihael Žagar ⁴⁾

se je rodil v Poljanah na Gorenjskem dne 2. novembra leta 1702. Zdrav slovenski rod biva tod, in čil in bister je njegov duh; to nam svedočijo znameniti možje, ki nam jih je rodila in jih še rodi krasna gorenjska stran. Sprva je namenil oče Mihca, da prevzame malo, lepo urejeno kmetijo; toda neki silni notranji nagon je vodil dečka k učenju. Ko je bil 12 let star, še ni poznal nobene črke; skoro že v moški dobi je šel v Ljubljano, da se izobrazi, in tu je tudi dovršil latinske šole. Odtod je šel na Dunaj, zdravilstva se učil. Učitelja sta mu bila slavna profesorja »de Haen« in Crantz. Šele kot petdesetleten mož je postal doktor zdravilstva, in imenovali so ga okrožnim zdravnikom

¹⁾ Wastler: Steirisches Künstlerlexicon.

²⁾ Wastler: Steirisches Künstlerlexicon.

³⁾ Orožen: Das Bisthum und die Diözese Lavant 1875.

⁴⁾ Carniolia, I. Jahrgang 1838/39. Hirsch: Biograph. Lexikon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien, Leipzig, 1887. — Wurzbach: Biographisches Lexikon 28. Theil. — Dr. Bernhard Hirschel: Compendium der Geschichte der Medicin von den Urzeiten bis auf die Gegenwart. (Wien 1862).

za iglavsko okrožje na Moravskem, kjer se mu je ponudila prilika, da se seznanj s kužnimi boleznimi, ki so razsajale v letih 1771—73 posebno hudo v vaseh Langpimitz in Ranzern. Vestno je opazoval gnusno bolezen (typhus famelis) ter jo tudi strokovnjaški opisal.

Že v tej dobi je slovel za izvrstnega zdravnika. Baš tedaj je bil tudi zdravnik tamošnje vojaške bolnišnice in je ukrenil, kolikor je bilo možno, da se kužna bolezen ne loti vojaških bolnikov, in to se mu je tudi posrečilo. Kmalu za to človeško kužno boleznijo se je polastila goveje živine in ovac neka nalezljiva bolezen. Vzroke tedanjih nalezljivih bolezni med ljudmi in živino je Žagar z neumornim marljivim opazovanjem in proučevanjem dognal ter o njih spisal z bistro razsodnostjo visoko cenjene strokovnjaške knjige, in slavni berlinski zdravnik in profesor dr. J. F. C. Hecker¹⁾ v svoji knjigi: »Geschichte der neueren Heilkunde« jako laskavo ocenjuje Žagarjeve spise, posebno knjigo: »Systema morborum symptomaticum« itd. omenja kot najboljše delo iz nozologije²⁾ XVIII. stoletja.

William Cullen, sloveči škotski zdravnik, porojen v grofiji Lemark, je izdal znamenito delo: »Apparatus ad nosologiam methodicam« (Genf 1775, v katerem je kot dodatek objavil našega Žagarja razpravo: »Systema morborum symptomaticum« itd.

Žagarjeve zasluge na polju zdravilstva so bile odlikovane tudi z znanstvenega in z najvišjega mesta. Imenovan je bil članom cesarske akademije naravoslovcev (naturae curiosorum), a cesarica Marija Terezija ga je povzdignila v plemeniti stan.³⁾

Žagar je umrl obče spoštovan v Pragi leta 1778. Sam si je napravil pred smrtjo nagrobni napis, ki se glasi: »Hier liegt jener Sagar, der in der Jugend ein Hirte war und als Student von Almosen lebte, endlich Doctor, Physikus, Schriftsteller und dafür geadelt wurde. Arm lebte er beständig, vom Unglück verfolgt, arm liegt er auch da.«

Žagar je objavil sledeča dela:

1.) Dissertatio de salicaria. Viennae 1762. 4°.

¹⁾ »Justus F. C. Hecker, berühmter medicinischer Historiker und Epidemiograph, in Erfurt geboren, Professor an der Universität in Berlin, schrieb die durch Großartigkeit in der Anlage ausgezeichnete Geschichte der neuern Heilkunde« (Hirsch, Biogr. Lexikon der hervorrag. Aerzte aller Zeiten und Völker, Wien. Leipzig. 1887.)

²⁾ Nozologija = razprava o postanku in razvitku kake bolezni.

³⁾ Grb mu je bil: „In Blau eine aufwärts gerichtete silberne goldgekrönte Schlange, in der vorderen oberen Schilddecke befindet sich ein goldener Stern. Auf dem Schilde ruht ein rechts gestellter gekrönter Turnierhelm, aus dessen Krone zwei blaue Adler sich erheben, denen die obbeschriebene Schlange eingestellt ist. Die Helmdecken sind beiderseits blau, rechts mit Gold und links mit Silber unterlegt.“

- 2.) *Libellus de aphthis pecorinis anni 1764 cum appendice de morbis pecorum in hac provincia tam frequentibus eorundem causis et medelis praeservatoriis* (Viennae 1765. 4°.)
- 3.) *Libellus de morbo singulari ovium anni 1765.* (Viennae 1765. 8°.)
- 4.) *Beschreibung der Gesundbrunnen zu Trebisch in Mähren.* (Wien 1768. 8°.)
- 5.) *Bericht von den Pozdiateker Gesundbrunnen in Mähren* (Wien 1768. 8°.)
- 6.) *Dissertatio de variolis Iglaviensibus anni 1766.* (Viennae 1773. 8°.)
- 7.) *Abhandlung von dem Mehlthau als der grössten Ursache der Hornviehseuche und deroeselben Curart.* (Wien 1775).
- 8.) *Historia morbi epidemici in circulo Iglaviensi et adjacentibus regni Bohemiae plagis observati annis 1771 et 1772.* (Lipsiae 1778. 8°.)
- 9.) *Von den wahren Kennzeichen der Hornviehseuche.* (Wien 1782. 8°.)
- 10.) *Historia morbi epidemici.* (Lips. 1773. 8°.)
- 11.) *De morbo singulari ovium.* (Viennae 1765. 8°.)
- 12.) *Gründliche Anempfehlung des uralten sehr heilsamen Peterhauergesundheitsbrunnens im Königreich Böhmeim, unweit der königl. Stadt Deutschwrod.* (Prag 1778. 8°.)
- 13.) *Žagarjevo najznamenitejšo delo: Systema morborum symptomaticum secundum classes, ordines, genera et species, cum characteribus differentiis et therapeiis. Filum Ariadnaeum ad lectulos aegrorum.* (Viennae 1776. 4°.; druga izdaja Viennae 1784. 8°.)

33. Dr. Marko Hanžič,¹⁾

porojen 23. aprila l. 1683. v Žirovnicah v Junski dolini na Koroškem. Stariši so bili ubožni kmetovalci, a stric njegov Jernej Hanžič je bil na zgornjem Koroškem imovit župnik, in ta je poslal ukaželjnega Marka v jezuviške šole v Celovec. Očetje jezuiti, ki so za one dobe vodili vse šole v Avstriji, so vedno skrbeli za izvrsten naraščaj redovnikov. Tako so posebno na Kranjskem in Koroškem vplivali na ubožne dijake kmetiškega stanu, ki so bili bistrega duha, da so vstopili v njih red.

Naš Hanžič je vstopil kot petnajstleten mladenič v red očetov jezuitov, v katerem je svoje bogoslovne in modroslovne nauke do-

¹⁾ Stoeger: *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu.* Viennae et Ratisbonae 1856. — Walch: *Bibliotheca theologica.* Tom III. — Wurzbach: *Biographisches Lexikon.* Siebenter Theil.

vršil, in še v mladeniških letih je postal doktor modroslovja. Poslali so ga na Dunaj, kjer je bil na jezuviški vzgojevalnici učitelj lepoznanstva. A najbolj mu je prijala zgodovina, in z njo se je bavil s toliko marljivostjo, da se je že tedaj pokazalo, česa se je od Hanžiča nadejati. Tudi latinščini, grščini in laščini se je korenito priučil.

L. 1708. je bil posvečen duhovnikom.

Ker Hanžiču radi pripravljajna za bodočega zgodovinarja in radi marljivega nabiranja zgodovinskih virov ni preostajalo časa za službo profesorsko, so ga profesure oprostili, in tako je imel priliko, da je posvetil zgodovini vse svoje moči in se popolnoma udal književnemu delovanju.

Posebno vzpodbudljivo je na Hanžiča vplival tedanji dunajski dvorni knjižničar J. B. Gentilotti, katerega se skoro v vseh svojih spisih hvaležno spominja.

Hanžičeva latinščina je po sodbi strokovnjaški izborna. Slog njegov je kratek in jedrnat. Prvo njegovo delo je pohvalnica, posvečena umrlemu cesarju Leopoldu I. (natisnjena l. 1705.). Ko je l. 1716. v vojni s Turki avstrijski vojski načeloval slavni junak princ Evgenij, je polatinil Hanžič Montecuculijevo v laškem jeziku spisano delo o načinu Montecuculijevega bojevanja s Turki.

L. 1717. je postal doktor bogoslovja, in od tiste dobe je zaslovel Hanžič kot najučenejši jezuit avstrijske provincije.

Pečal se je z nabiranjem zgodovinskih virov in izpisaval bogate arhive na Dunaju, v Dunajskem Novem mestu, v Kromerizu in v mnogih mestih na Nemškem.

Kar je na svojih potovanjih nabral gradiva, to je na Dunaju sestavljal in za svoja dela uporabljal. Kot zgodovinar je ljubil resnico črez vse. Nekaka tolerantnost in svobodomiselnost veje iz njegovih knjig, in to mu je nakopalo mnogo sovražnikov med tovariši. S svojim prijateljem Gentilottijem je potoval v Rim, kjer mu je ta mnogo učenih prijateljev pridobil. Tam je izpisaval bogato vatikansko knjižnico in se tudi seznanil s slavnima italijanskima pisateljema Muratorijem in Maffeiem. Najznamenitejše delo Hanžičevo, ki mu je pripomoglo po vsem učenem svetu do velike slave, je njega »*Germania sacra*« (sveta Nemška). Ta knjiga je sad mnogoletnega truda in pristne ljubezni do zgodovine. V tej knjigi opisuje nemške cerkvene vladarje in njih vladikovine. »*Germania sacra*« je monumentalno delo, iz katerega so zajemali vsi poznejši povestničarji.

Prišedši l. 1731. iz Rima, se je vrnil na Dunaj, kjer je tudi umrl. Večkrat se je mudil Hanžič v svoji domovini. V Dobrli vesi, v Št.

Pavlu, Št. Andražu, na Krki, v Brodnicah je nabiral iz bogatih arhivov gradiva za svojo povestnico. V Celovcu je večkrat obiskal brata, frančiškana očeta Reginalda. L. 1754., dasi že 71leten starček, je izdal slavnega dela »*Germania sacra*« tretji del; to nam živo priča, kako čil in bistroumen je bil naš Marko še kot starček.

Od te dobe je mnogo bival v Dunajskem Novem mestu, ljubljen od svojih samostanskih bratov in visoko čislan od učenjakov vsega sveta. Umrl je Hanžič v 84. letu dobe svoje. To so le glavne poteze iz Hanžičevega življenja; zakaj Hanžič je bil mož velikan, o katerem bi se dala napisati cela knjiga.

Njegova najznamenitejša dela so:

1.) *Commentarii Raymundi Principis Montecuculi partes II. cum aphorismis militaribus applicatis ad rationem belli Turcici in Hungaria gerendi. Graecii 1716. et 17. 8°.*

2.) *Quinquennium primum imperii Romano-Germanici Caroli. VI. Graecii 1717. fol. c. fig.*

3.) *Quinquennium secundum ejusdem. Viennae 1717. fol. c. fig.*

4.) *Pallium Archiepiscopale Cels. ac. Rev. Principis Sigismundi a Kollonitz, primi A. Episcopi Viennensis, cum eo 1723. in Basilica S. Stephani applaudente Collegio S. J. insigniretur. —*

5.) *Decas Augusta seu lustrum geminum imperii Augusti Caroli VI. cum accurata belli turcici relatione. Viennae, Voigtin 1724. 8.*

6.) *Germaniae Sacrae tomus I. Metropolis Laureacensis una cum episcopatu Pataviensi chronologice proposita. Augustae Vindel. Schlütter et Hapach. 1727. fol. — Tomus II. Archiepiscopatus Salisburgensis chronologice propositus. Ibidem. 1729. fol. — Tomus III. Prodromus de episcopatu Ratisbonensi, seu informatio summaria de sede antiqua Ratisbonensi nec non Salisburgensem et Frisingensem plenius illustrans. Viennae. Trattner 1754. fol. — »Opus eruditum et exactum, cujus continuatio merito optanda esset, ut scriptis tot ignorantium aut heterodoxorum opponi posset, qui annales ecclesiasticos praecipue Germaniae tot mendaciis et calumniis defigurarunt,« se glasi strokovnjaška sodba o tem delu.*

7.) *Responsio ad epistolam R. P. Bernardi Pezii (Viennae 1731. 4); super vita S. Trudberti Martyris in Brisgovia. Viennae. Schwendiman 1731, 4.*

8.) *Disquisitio de valore privilegiorum libertatis monasterii Emeranensis. Viennae Trattner 1755. 4.*

9.) *Documentum decisorium litis de sede monastica olim Ratisbonae propositum. Viennae Trattner 1755. 4.*

10.) Considerationes XV de statu et bonis ecclesiasticis ex certis sanae politicae principiis pro defensione instituti catholici et Austriae pietatis.

11.) Gratulatio ob felicem reditum Aug. Maj. Caroli VI. et Elisabethae a suscepta Bohemiae coronatione.

12.) Analysis monitorum genealogicorum Palignesii.

13.) Demonstratio synthetica de necessitate, veritate et sapientia moniti pastoralis cels. et rev. principis de Trautson archiepiscopi Viennensis.

14.) Illustratio apologetica prodromi episcopatus Ratisbonensis. (contra 5 scripta adversus eum edita) Viennae 1755. 4°.

Po Hanžičevi smrti je izdana knjiga:

15.) Analecta seu collectanea pro historia Carinthiae concinnanda. Opus posthumum. Pars I. et II. Clagenfurti. Kleinmayr 1785. 8°. Norinbergae 1792. 8°.

Z izmišljenim imenom Modest Taubengall je Hanžič izdal knjigo:

16.) Apologeticus adversus umbras Oratii Melliti. (Bern. Pez. Benedict.) pro fama A. R. P. Gabrielis Hevenesi et universae Societatis Jesu in causa libri: Cura Salutis etc. Veronae (izmišljena tiskarna) 1722. 8°.

V Westenriederjevih prispevkih k domači zgodovini je bila natisnjena po Hanžičevi smrti razprava: Trias epistolarum de aetate S. Ruperti ad amicum Salisburgensem.

Razen teh navedenih knjig je zapustil 13 debelih zvezkov, ki so ostali v rokopisu in so shranjeni v dunajski dvorni knjižnici. Ti zvezki so nekako nadaljevanje tretjega dela »Germania sacra«. V njih dopolnjuje spise o vladikovini: trierski, ratisbonski, solnograški, pasavski, krški, labodski, graški i. t. d. Toda saj že naštetá dela dovolj pričajo, da je bil naš Marko slaven mož, na katerega sme biti ponosen narod slovenski. ¹⁾

¹⁾ Wurzbach piše o Hanžiču: »Als Geschichtschreiber vereinigte H. in sich die wesentlichsten Eigenschaften eines solchen, er besitzt Forschungsgeist und die Gabe klar und fesselnd zu erzählen; er verbindet mit gesunder Kritik Wahrheitsliebe und gediegene Kenntniss der Geschichte und Culturzustände der Vergangenheit.«

